

İNSAN-DÜNYA CÜTLÜYÜ

Azərbaycan ədəbiyyatı tarixində sərbəst şeirin ən gözəl nümunələrini yaradan Rəsul Rza məktəbinin davamçılarından biri olan Fikrət Qocanın imzası böyükdən kiçiyə qədər hər kəsə məlumdur. Onun uşaqlığından bu günə qədər olan ömür yoluna nəzər saldıqca, poetik dünyasına sığmayan üreyinin misralara çevrilən arzu və istəklərini, həyatın ona yaşatdığı gözəlliklərlə yanaşı acılarını da incələdikcə insan kimi dözümlünə, səbrinə heyran olmaya bilmərsən. Şairin bu yaxınlarda çap olunan X cildlik "Seçilmiş əsərləri" öz sanbalına, bədii keyfiyyətinə görə Dövlət Mukafatına layiq görülmüşdü. Bu cildliklərə şairin minlərlə şeiri, poema və nəsr əsərləri daxil edilmişdir. Fikrət Qocanın söz dünyası, qəlb aynası, sevgiyə bələnməmiş ruhun çağırışı, musiqi dünyası, ana-qadım məhəbbəti bir düşüncə, fikir şairi kimi onun yaradıcılığından mərhələ-mərhələ keçir.

Şairin dünya ilə bağlı maraqlı poetik fikirləri var, "Dəli dünya" şeirində dünyanın təzadlı qanunlarına şair gözü ilə baxır:

**Dəli dünya
bizi yığar, gətirər,
dən-dən ekər,
sünbül-sünbül
bitirər.
Yelə verər,
xəlbirləyər,
itirər.**

Bununla nə itirdiyini, nə qazandığını bilmədiyi dünyaya sualını vurğulayır. Dünyanın getirdiyi də, apardığı da insandır. Onu bəslə, böyüt, yaşat, bir addım ömürdən sonra qəbiristanlıq nəsisib elə. "Bu oyun niyə uzanır, görəsən?" Şairin gəldiyi qənaət budur ki, bu dünya üçün nə doğma, nə də yad var...

**Bunun üzü
üzlər görmüş
dünyadı...
Bu ki hec vaxt
heç bir kəsi
duymadı.**

Nə kövrəlməyən, nə duyğulanmayan dünyanın gedənləri gözü-nü qırpmadan yola salması, gələnləri sevgi ilə qarşılamaşı (onların da bir gün gedəcəyi anda ona da biganə qalması) heç könlünü açmır:

**Qarı dünya
qarılardan
qarıdı.
Gəlin kimi
nə nazlanır, görəsən?..**

"Babamın bayatları" şeirində də dünya ilə bağlı düşüncələr bu fikirlərlə səsləşir:

Salatın Əhmədova,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Fikrət Qocanın poetik dünyası

**Gəl aldatma, uşaqdı,
çölə atma, uşaqdı.
Bura bax, köhnə qurdsan,
nə olsun yumuşaqdı,
Dişinə çəkmə, dünya.**

Dünyadan mərdlik, düzlük, haqq-ədalət tələb edir. Haqqı-na-haqq verməməyi tələb edir.

**Oyna mərd, üstün gəl sən,
dərdə dərd üstün gəlsin.
Mərd döyüşdə qohumun
yıxılıb küssün gəlsin,
Düşünə çəkmə, dünya.**

İNSANla bağlı şairin zəngin poetik şeirləri vardır. İnsan mövzusu F.Qocanın ən çox müraciət etdiyi mövzudur. Yaradıcılığında şox mürekkəb olan İnsan məsələsi qoyulub. G.Pənəh monoqrafiyasında yazır: "İnsan bu dünyanın bəzəyidir, tacıdır. Fikrət Qoca da digər şairlər kimi insanı vəsf edir. Dünyasının düşməninə çevrilənləri mütəhəmm kürsüsünə çəkir, bəzi fəaliyyətində ona haqq qazandırır, bəzən də qınayır. Bəlkə də dəfələrlə eşitdiyimiz ifadələr, fikirlər Fikrət Qocanın yaradıcılığında təkrarsız, yeni mənalar üzərində köklənməklə oxucuya təqdim edilir, hiss və duyğularımıza təsir edir, uzun müddət yaddan çıxmır. Burada insanın ən yüksək duyğuları, incə, nəcib hissləri, insan ruhuna bir səbr verən bahar nəsimi duyulur. Burada dünyanı tutub durmaq, qamarlayıb ona sahib olmaq üçün çırpınan bir qəlb deyil, yaşamaq və başqalarına da yaşamağa im-kən verən dünyaya, onun qanunauyğunluqlarına hörmət duyulur. Dünyanın varının, sərvətinin sa-hibi də insan deyil. Yaşamaq üçün gəlir insan dünyaya, köçünü sürür, gedir".

F.Qoca insanlığın tarixinə baş vurur, önündə məsuliyyət daşıdığını söyləyir:

**Mənə elə gəlir ki,
min ildi yaşıyıram.
Mən bu insan adını,
bu insan qeyrətini
min ildi daşıyıram.**

İnsan adını daşımağın çox çətin "yürüş" olduğunu dilə gətirir:

**Eh, insan olmaq
nə imiş, allah.
İnsan kimi yaşamaq
Yaman çətindir, çətin.**

Nitqi, düşüncəsi olan hər "yaman danışan ağız"ı dövrə belə "yamaq" bilir. İnsan oğlunu sözü-nə, ağzına, danışığına diqqətli olmağı lazım bilir. İnsan insan kimi yaşasa, şairin nəzərində "ən uca zirvə"dir, kiçilməyə başlasa... "ən kiçik zərrə"dir:

**Bu fərqlin arasında
insan... insan... insandı.
Ucalmaq da asandı,
kiçilmək də asandı.**

İNSAN

Şair üçün dünyada laqeydlikdən dəhşətli bir şey yoxdur. İnsan oğlunun laqeydliyi, istər insanla-

ra, istər təbiətə, istər heyvanlara - fərqi yoxdur həyatın insanlığın məhvini aparıb çıxaran çox böyük təhlükə olduğunu düşünən şair haqlıdır. Əgər bəşəriyyət zaman-zaman öz haqq səsinə ucaltmasaydı çoxdan bəşəriyyətin insanlığa laqeyd qüvvələri bu dünyanın altını üstünə çevirmişdi. Dünyada yaranan müharibə ocaqlarını bu müharibələrə laqeyd qala bilməyən insanlar alovlanmağa qoymayıblar. Hansı sahədə olur-olsun laqeydlik, biganəlik dəhşətdir. Cəhənnəmdən də biganəliyi daha dəhşətli görür.

**Biganə yaşamaqdan
daha yaxşıdır ölmək.
Bəlkə xeyir elədi
cəhənnəmi də görmək.**

O biganəliyin ucbatından insanlığın yaşaya biləcəyi cəhənnəm həyatı üçün də narahatdır şair. Şair ətrafında yaşadığı cəmiyyətdə laqeydliyin, biganəliyin düşmənidir, onların artıb çoxalmasını istəmir, çünki ondan qorxur. Qorxusunun səbəbi isə budur ki,

**özü kimi birini
gətirəcək həyata...
Biz də atayıq, ata...
Laqeydlik yenə də
dünyada qalacaqdır,
Bizim balaların da
qanı qaralacaqdır.**

Bütün əsl sənətkarlar kimi Fikrətin də poeziyasında insan bir-mənəli məxluq deyil, nə "mənfə qəhrəmandır", nə də "müsbət qəhrəman", eyni adamın içində - birində az, o birində çox dərəcədə - yaxşı da, pis də müştərk ola bilərlər, çünki "daxili aləm" dediyimiz məfhum çox mürekkəbdir və bu aləmdəki ziddiyyətlər bəzən insana olmazın əziyyətini də verir - elə bütün bunlara görə də o, qrafoman ədəbiyyatında "müsbət", yaxud da "mənfə" müqəvva, həqiqi ədəbiyyatda isə canlıdır, ötili-qanlıdır:

**İnsan özündən kiçiyə acıqlanmaz.
İnsan özündən böyüyə arxalanmaz.
İnsan buz kimi soyuq olmaz,
İnsan hədə yerə yanmaz.
İnsan döyməz,
İnsan döyülməz.
İnsan neylər bəs?
Bunların heç birini eləməsə,
İnsana insan deyilməz.**

F.Qocanın şair qəlbinin incə məqamlarını "Hərdən könlümə düşür" şeirində xüsusi bir aydınlıqla görmək olur. Bu şeirdə insan qəlbinin mürekkəbliyi, incəliyi, dərin psixologizm, insan əhval-ruhiyyəsi, daxili zənginlik güclüdür. Buradakı "etiraf"da uşaq kimi kövrək, dəcəl, şıltaq qəlb istəklərini humanizm prinsipindən dəyərləndirsek insan övladının qatı açılmamış, ölçüyə gəlməz, fəzaya sığmaq arzu və istəklərinin, duyğu və düşüncələrinin zənginliyini görürük.

Üreyini bu şeirdə açan lirik qəhrəmanın könlünə hərdən "ağlamaq da, gülmək də" düşür, hərdən "tikanlı məftil kimi şaxtalı bir külək də" düşür, dəcəl bir uşaq kimi "yaxşıca döyülmək də" düşür. O "könlünə düşənlər" bir-birindən fərqli insan oğlunun arzularıdır ki, şair onları öz duyğularının üstündə kökləyib şeirin mövzusunə çevirir. Duyğuları ilə baş-başa qalan şair İnsan oğlunun özünü də öz-özlüyündə "bir dünya" bilir: azmı olur gecələrin şəhərdə yanan parlaq işıqlarına müxtəlif mənalar verdiyimiz.

Bəzən ilk dəfə görmüş kimi aylı-uldüzlu tamaşasına durmaq, heyranlıqla baxmaq, nələr nələr bütün bunlar insan duyğularından köklənərək şairin şeirinin məzmununu təşkil edir. Burada təkcə insan duyğularının deyil, insan dünyasının fərdilikləri də gözədən qaçmır, şair duyğulu insan bu könlünə düşənləri misraya çevirir:

**Hər insan bir dünyadı.
Mən yaşaya bilməzdim
Könlüm bir mayak kimi
Alışb sönməsəydi.
Şeir də yazmazdım heç
Bu könlümə düşənlər
Misraya dönməsəydi.**

Şairin bu misralarında insanlığa olan sevgisini də görürük. Könlünə düşən hisslər arasında insanları doğmasından, yadından asılı olmayaraq bəğrinə basmaq istəyən şairin humanist qəlbini, insanlığa bağlılığının şahidi olur.

"Sizinlə lovğalanıram" şeirində bunu daha açıq şəkildə görürük. Kainata açılan milyonlarla pəncərənin hər birinin arxasında döyünən "ürək" - insan var. milyonların açdıqları yollar, irizlər var ki, birinə calanır və yollar şairin "siz" deyərək müraciət etdiyi insanların açdığı yollardır.

**Çağırır sizi
Fət verən zavod, gəmi,
qatar.
Zəngli saatlar
Çağırır hərənizi bir yana
Yel kimi əsirsiniz
zamanı calayıb zamana,
Gecədən gündüzə,
gündüzdən gecəyə
tələsirsiniz.**

"Mən də sizdən uzaq deyiləm, hamınızın yanındadır mənim işim" - deyən şair onların hər biri-

nin həm yuxusuna, həm işinə bələddir. Döyünən ürəklərinə, du-manlı, acılı-şirinli xatirələrinə bələddir.

Onları duyur. - öz varlığını duyduğu kimi. Həssas qəlb sahibi-dir ona görə, sevir insanları ona görə. Doğma bilir onları özünə ona görə. İnsanlığa arxalanır ona görə. Humanist qəlbə malikdir ona görə. Daim onların ahəməsinə-dədir, onlarla birlikdə nəfəs alır, onlar ona o qədər yaxın, doğma-dır ki...

**Yaxşı işinizlə öyünürəm,
pis işinizdən od tutub yanıram mən,
Bilin ki, təkcə özünüzlə yox,
pəncərəninizi işığıyla da
lovğalanıram mən, - deyir.**

Azərbaycan ədəbiyyatında Nizamidən üzü bəri sənətkarların Allaha müraciəti bədii əsərlərdə mühüm yer tutur. Təkcə Nizamini götürmək kifayətdir ki, o bütün əsərlərində Allaha, Peyğəmbərə müraciət etmiş, qüdrət sahiblərinə üz tutmuş, fikirlərini bölüşmüşdür.

Bu ənənə bədii ədəbiyyatda bu gün də davam edir. Məzmun və ideyaca fərqli olan Allah-İnsan məsələsində bədii düşüncə müstəvisində fərqli müraciətlər var. F.Qocanın "Salam, Allah" şeiri bu cəhətdən maraqlıdır.

Bir çox şair və yazıçılarımızın əsərlərində girişdə Allaha, onun göndərdiyi "Quran"-dan su-rələrə yer verilir.

Bu mövzu poeziyada xüsusi ilə özünü göstərir. Şair G.Pənəhin demək olar ki, əksəriyyət kitablarında bu ənənə var. Hətta şeir kitablarında Allaha müraciətlə yazılmış, poetik cəhətdən də-yərli bu əsərlərdə insan oğlunun Tanrıya bağlılığı, şükranlığı, diləklərinə işıq arzusu, böyük Yaradanın qüdrət və gücünə inam, ona sığınma əsasdır. Bu ənənə Nizamidən, Füzulidən, Xətai-dən gəlir. Və bu gün də Allah-İnsan cütlüyündə uca tutulan Allah var. F.Qocanın Allahla bağlı yazdığı şeir də orijinal keyfiyyətləri ilə diqqəti çəkir.

Burada Allaha "Eheyy... salam, Allah! - şəkildə xitabda da fərqli müraciət kəsb edir. Şairin müraciətində Uca Yaradana deyil, sanki kiməsə, hansısa bir şəxsə müraciət olunur.

Pəncərəsini açan şair gecənin yarısı, tək otaqda oturub Yaradana "təkbətək" söhbət arzusundadır. Burada şairin fəlsəfi düşüncələrində bir orijinallıq görünür. Cəsarətdən çox ehtiyatlılıq da görünür burada.

**Bu, həyatdır, -
növbə allahlarla da
vuruşmağa çatdı.
Bir də sən
pəncərədən gəl hökmən.**

Güvənmə ki, allahdır adın, - deyən şair ona həyat da, ölüm də verən Yaradan qarşısında özünü daha güclü bilir.

(ardı gələn sayımızda)

(əvvəli ötən sayımızda)

Adəm şəklində dünyaya gələn, həyatında yaşamaqdan çox ölümü tezləşən İnsan-lirik qəhrəman Allaha müraciətində bu fikirdədir ki,

**Deməli, məni yaradan kimi
məndən qorxmusan.**

Qismətinə yazılan min-min bəlalarda da Tanrını sorumlu bilən şair yenə özünü güclü sayır:

**Deməli, bilsəydin, -
özündən güclünü
yaratmazdın.**

Allahla "vuruşa" hazır insan milyon il "başımın allahısan" dediyi qüvvənin önündə bu etirafları da edir ki, "nənəm eşitsə çatlayar bağrı". Allaha gileyində şair ömrü boyu Yaradanına səcdə edən nənəsinin qazancının "əlinin qabarı", "üzünün qırıqları", "gözünün yaşları" olduğunu görüb:

**Cənnət, cəhənnəm
nağılına inanmış
ölülər də sənə üsyan edir.
Üsyan edir sənə,
bütün qəbiristanlıqlarda
baş ağacları.**

Uca göylərdən insan səsinə eşidib, yerə enməyə çağırırdı Allahına bildirir ki,

**Ayağın toxunsa yerə,
Ömrün milyon il qısalar,
Ayağın toxunsa yerə, -
hamı səndən qisas alar.**

Burada hər bəndin sonunda qüdrət sahibi olduğu Allahın böyüklüyünü, gücünü də dilə gətirir və özünün də onun qarşısında "mən bir uşaq" ifadəsiylə kiçikliyi bəyan edir. Dünyada baş verən bütün cinayətlərdə əli olduğundan şikayətçi olduğu Allahı ilk dəfə özü "kəşf etdiyini" söyləyən İnsan əslində insan oğlunun əməllərini bu şəkildə pisləyir. Allah adından bədii gediş kimi istifadə edib öz əməllərini açıb-tökür:

**Səni ilk dəfə mən kəşf elədim.
Sənə ilk dəfə Allah mən dedim.
Adını çəkdim hər addım başında.
Mən səni, atom bombasını
yaratdığım kimi yaratdım,
Sonra da diz çökdüm qarşında.
Ağlım kəsməyəndə
səni yaratdım ki, -
kimdənsə qorxum.**

Allah xofunun insanın ruhunu, aqlını "vahiməylə" zəncirlədiyini, xofuyla insan həyatını va-himəyə çevirdiyini qəbul edə bilmir:

**Sən, qatı düşmənimсэн, qatı.
Xofunla vahiməyə çevirirsən həyatı.
Gəl, vuruşaq, allah!
Bu vuruş
bəşərin susuz dodağına
su olacaq, su!
Vuruşaq ki, çıxsın**

Salatin Əhmədova,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Fikrət Qocanın poetik dünyası

canımdan
Allah vahiməsi,
Allah qorxusu.

Allahın vahiməsi, qorxusu olmasa İnsanın daha nələr törədəcəyini düşündəndə oxucu şairlə razılaşmaz. Qoy bu Allah xofu qalsın insanla, əməllərini zəncirləmək üçün. Şair burada müəyyən qədər insanı qorxu, vahimə zəncirindən də qurtarmasını istərkən bir az Yaradana qarşı "inqilabi" görünür. Amma bu inqilabı insan öz nəfisiylə, düşüncəsiylə, əməliylə eləsə, onlara qarşı vuruşsa daha çox xeyir qazanar. Adəm əməlinə görə Allahın dərğahından qovulubsa, onun bu dünyada qazancı məhz nəfsinə, əməlinə görə gecə-gündüz çalışıb həyatda qalmaq alın yazısıdır. Bu şeirdə insanın bütün əməllərinə eyham var. Allah insanı güclü, ağıllı və gözəl yaradıb. Sevrək yaradıb, insan ona dönük çıxıb. Yer üzünə də əməllərini təmizləmək üçün göndərilib.

F.Qoca yaşadığı dünyanı sevir. Bu sevgi onun şeirlərində çox güclüdür. Bu sevgi ona qol-qanad verir, yaşamaq eşqi verir. Onun gecəsi də, gündüzi də ona əzizdir. Çünki hər batan gü-nəşin səhər doğacağı məqam var. Aləmi nur gölündə "boğacağı" səhər var. Hər gecenin son intizarı günəşli, aydın səhərə doğru gedirsə, şairin lirik qəhrəmanı o gecəni yuxusuz qalmağa dözər. Çünki

**Bir gecə gözlərim yuxusuz qalsa,
hər kirpiyimdən
bir pudluq yuxu asılsa,
yənə mənim üçün
dünya gözəl olacaq səhər.
Günəşdən yağacaq
qızılı nəğmələr.**

"Bir dünya gözəlliyə bir gecənin yuxusuzluğu neyləyər", - deyər soran şair bir gün dünya-dan köçsə, "gecədən gecəyə keçsə"- ömrünün sonu çatsa, dünyadan köçsə əmindir ki

**Günəş nəğməsini yenə çalacaq,
çiçəklər küləklərə naz edəcək,
gözəllər lap
fələyə də naz edəcək.
Bu dünya yenə də gözəl olacaq.**

Bu gözəllikdə özünün də ruhən yaşayacağını səadət bilir.

**Bu gözəllikdə
yaşayacağam mən də,
bir insan ölümü axı nədir ki,
bu boyda dünyanın gözəlliyində.**

Bu dünyanın gözəlliyini dünyanın varına dəyişməyən, pul, daş-qaş düşünməyən, şan-şöhrət hərisi olmayan, heç nə "gərəyi" olmayan şair

**Bəsimdir bu yer, səma,
Tapdığım bu duz-çörək.**

"Qalanı sizin olsun", - dediyi insanlar var.

Üz tutur onlara, rütbə üçün əyilib əmək öpənləri gördüyünü, onların kürsü üçün qeyrətini belə əldən verdiklərini çox görüb, ona görə də

**Elə gen-bol çörəkli
Olmaq istəmirəm mən,
Mənim çörəyim deyil.
Şöhrət üçün, şan üçün
danan var öz elini,
atan var məsləkini.**

Rütbəlilər dalınca "kölgə kimi" sürünənlərin hər zaman olduğunu, innən belə də olacağını bildiyindən içində belələrinə kinini "boğub" öz-özünə deyir ki, belələri olub və yenə olacaq. Amma şair belələrini də bu gün dünyanın gözəlliyini hər şeydən üstün tutmağa, dünyanın gözəlliyindən üstün heç nəyin olmadığını dərk etməyə, insan kimi yaşamağa çağırır.

Dünya Fikrət Qocanın şeirlərində "bapbalaca kürədi", bu bapbalaca kürəni lirik şair öz aləmində, öz istədiyi arzularına uyğun təsəvvür edir:

**Bapbalaca kürədi.
Maviliyə bulanıb
Üstü-başı "kirridi".
Onu yağışda yuyub,
Al günəşə sərərəm.
Ən uzaq ulduzlara
Qızıl medalı kimi
Ovcumda göstərərəm.**

Bu dünya "üstü dolu işıqdır", bu dünya səmaya yaraşıqdı.

F.Qoca insan sərrafıdır, üreklərə bələddir. Nə qədər insan varsa onun aləmində o qədər də ürək var. Gözləri ürayin açarı bilir şair. Arzusudur ki,

**Hər kəsin ürayində düşündükləri
üzündə görünə.
Hər kəs öz arzusuna görə:
kimi uça, kimi qaça, kimi sürünə.**

Şair qəlbindən keçirir ki, hər kəsin ürayindəki arzuya görə üzü dəyişə, kimi insan, kimi mə-lək, "kimi meymun sifətinə düşsə". Hər kəsin içi olduğu kimi görünə. Onda nə baş verər? Şair o anı təsvir edir, düşündüyü, təsvir etdiyi o səhnənin dəhşətini qələmə alır.

**Elə adamlar meymuna döner ki,
göydə Günəş çasər,
quyunun suyu heyrətindən
ağaca dırmaşar.
Elə adamlar mələkə olar ki,
Heyrətindən ağlarsan.
Görmədiyinə, görüb
saymadığına görə
öz gözlərini dağlayarsan.**

"Dünya alt-üst olar, dəyişər aləm", yer oxundan çıxar, milyard illər öz oxu ətrafında fırlanan dünyada aləm bir-birinə dəyər. Şair o səhnənin canlı təsvirini verir və fikirlərini bu sonluqla bitir:

**Qarışar, qaynayar aləm.
Sonra dünya sahmana düşməz.
Sən allah,
Necə var elə qalsın
hər şey, hər kəs.**

İnsanın daxili aləminin bütün mürəkkəbliyi ilə dərk edən şair İnsan oğlunun mürəkkəb dün-yasının mürəkkəbliyini də dərinləndirir. Pisi pis, yaxşını yaxşı kmi dərk etmək, duymaq çətin məsələdir. İnsan sərrafı olmaq "asan deyil" şeirində şair bu

çətin, mürəkkəb məsələyə diqqəti yönəldir:

**Asan iş deyil
Həmişə anlayasan,
Hər işə yarıyasın.
Hamını duyasan.
Başqasının süfrəsini
bol görəndə
özün də doyasan.
Qonşu sevincini görəndə
Öz dərdini unudasın.
Bir qanmazı
yüz yaxşıya bağışlayasan.
Söyüşünü qaytarıb udasan.**

İdeal insanın olmadığı dünyada namərd, mərd məsələsinə də münasibətdə insanın daxilini mürəkkəb, ziddiyyətli şəkildə verir.

**Namərdlik düşməne bağışlanar,
Ona hər kişinin haqqı var.
Namərddi dostu bağışlamaq
asan iş deyil,
Ürayin ağlayanda toyda gülmək
gülüş deyil,
gərək bacarasan!**

Şairin fikrincə, bütün bunlar asan olsaydı,"dünyada hamı insan olardı". Mərdi, namərdi, dürüstü, yalançısı, əyrisi, düzü olan bu dünyadakı insan xislətinin bir balaca "coğrafi xəritəsi-ni" cızan şair insan aləminin mürəkkəbliyini bütün daxili və xarici ziddiyyətləri ilə birgə poetik bir dillə ustalıqla verir.

Bu insan aləminə dəruni baxışlarında F.Qocanın "Üç bənd" şeiri maraqlıdır.

Birinci bənddə dünyada insan oğlunu dostsuz, yoldaşsız, sirdaşsız təsəvvür etmir. Meylini gülə, çiçəyə, itə, pişiyə, yaxşı dostu, könül sirdaşına salan hər kəsin, hər bir insan övladının ehtiyac hiss etdiyi bir məfhum var. Şair şeirin birinci bəndində bunu qabardır:

**Hər adamın
dərdini bölüşməyə bir yoldaşı olar.
Heç olmasa bir ağacı,
bir daşı olar.
Dəniz olsun,
it, pişik olsun,
adamın bir sirdaşı olar.
Ürayi dolanda
üzünü tutsun,
danışsın, yüngülləşsin,
özünü unutsun.**

İnsanın dünyada tək-tənha insan kimi ömür sürəcəyinin qeyri-mümkün olduğunu bilən şair şeirin ikinci bəndində də söyledikləri fikirlərlə birinci bənddəki fikirlərini qüvvətləndirmiş olur:

**Kimini tənhalıqdan qaçdığı yer,
Kimini yarımçıq qalan işi,
Kimini öyrənmək istədiyi sirr,
Kimini də düşməni yaşadır.
Bunlar olmayan ömürdən
Ölüm yaxşıdır.**

Şeirin üçüncü bəndində insan oğlunun açdığı yolun davamçısı olan, bir-birini əvəz edən gələcək nəslin varlığını təqdir edir. O gedilən yolları "ot basar" yaşamasaq biz.

Vətən mövzusu F.Qocanın şeirlərində çox güclüdür.

"Vətən torpağı" şeirində şair özünü ana torpaqda doğulan, qoca çınarların pöhrəsinə, çölünə, çəməninə vurğun qəlb sahibi, "bulaq səsi", "yarpaq səsi" bilir:

**Yolları atdınız ayaqlarıma,
Bu ömrü, taleyi siz verdiniz, siz.
Siz ad da qoydunuz könül yarım, Bizi rast saldınız səssiz-səmirsiz.**

Özünü bu vətənin övladı, bu xalqın nümayəndəsi bilən şair onu özünə düşmən biləndən xahiş edir ki,

**Məni özünüza tutsanız yağı,
Öldürün, uzağa atmayın ancaq.
Bir əlcə torpağam, vətən torpağı,
Məzarım yad yerə uyuşmayacaq.**

Azərbaycan dövlətinin atributlarından biri olan Bayraq şairin şeirlərində toxunulmaz, müqəddəsdir.

**Onu ancaq
başımızın üstündə tutarıq,
başımızın üstündən asarıq.
Bu parça deyil, -
namusumun şəkli,
qeyrətim oldu.
Ucalığı hörmətim oldu,
məne tapşırılan
millətim oldu,**

"Əlimdə bayraq başımı kəssələr" onu möhkəm əllərlə tutaraq enməyə qoymaz, o bayraq lazım gəlsə öz qanına boyana bilər, şəhid ola bilər onun yolunda, bilir ki, onda o bayraq qədər əməli də işıqlı, gözəl olacaq. Xalq öz bayraqlarını hörmət və ehtiramla yad edəcək. O bayrağı müqəddəs bilən şair, dağların zirvəsini bayrağının yeri bilir:

**Bayrağım sancılmaq üçündür
dağların zirvəsi,
kosmik gəmilərin qübbəsi.
Bayrağımı dalğalandırmaq üçün
Fırlanır yer kürəsi.**

Bayrağını dalğalandırmaq üçün fırlanan Yer kürəsinin bir hissəsi olan vətən torpağı da şair üçün belə müqəddəs və əzizdir. "Torpağım mənim" şeirində şair dumana bürünüb yatan çöllər, bu çölləri laləzara döndərən qabarlı əlləri vəsf edir. Torpaqla ana sözü bir tutan şair o torpağı vətən bilir. Vətən də torpaqla birlikdə, övladları ilə birlikdə ucalar. İnsan torpağına sahib çıxanda, onunla birlikdə olanda şöhrət tapar, zirvələnər.

Özünü bu torpağa "yük" bilmir, çünki ona sevgisi "göylərdən dərin-dir", genişdir. Torpağa hörmət və ehtiram göstərən hər kəsin başını uca görüb şair, hörmət sahibi görüb. Bu torpaq - vətən, onun başı üzərində ucalan bayraq şairin - vətəninə sevgən bir insanın and yeri, müqəddəs bildiyi məkandır:

**Bəşiyim, səngərim, çörəyim, suyum,
Tarlam, neft gölüm, nar bağım mənim.
Tarixim, şöhrətim, düşünlüm, toyum,
Anam Azərbaycan, torpağım mənim!**